Popély Árpád

„Távozzanak Magyarországra”

Szlovákia Kommunista Pártja és a magyar párttagok 1945–1948*

Árpád Popély

“Let Them Leave for Hungary”: The Communist Party of Slovakia and Hungarian Party Members, 1945–1948
Keywords: Czechoslovakia; Communist Party of Czechoslovakia; Communist Party of Slovakia; Hungarian minority; Hungarian communists; Executive Committee of Hungarian Anti-Fascists in Czechoslovakia; minority policy; disenfranchisement

DOI: https://doi.org/10.61795/fssr.v28y2026i4.01

Csehszlovákia Kommunista Pártja, vagy ahogyan egykor magyarul nevezték, a Csehszlovákiai Kommunista Párt, a két világháború közötti Szlovákiában a magyarlakta országrészekben rendelkezett a legnagyobb támogatottsággal. Szociális demagógiája, a párizsi békerendszert elutasító politikája, a csehszlovák nemzetiségi politika bírálata és a gyakran az ellenzéki magyar pártokat is túllicitáló nemzeti jelszavai rendkívül vonzóak voltak a magyar választók számára. A párt a parlamenti választásokon általában megszerezte a magyar szavazatok egynegyedét, miközben a magyarlakta országrészekben kétszer olyan arányban szavaztak rá, mint a szlovákiai átlag. A két világháború közötti választásokon összesen nyolc magyar nemzetiségű képviselőt és szenátort juttatott be a prágai Nemzetgyűlésbe, akik közül a legismertebbek Steiner Gábor és Major István voltak. Mindketten a szlovákiai kommunista mozgalom meghatározó személyiségei közé tartoztak, s 1929-től egészen a párt 1938. őszi betiltásáig tagjai voltak a CSKP Központi Bizottságának is. (Angyal 2001, Popély – Simon 2024)

A párt internacionalista politikája azonban a második világháború alatt, nyilván Moszkva érdekeivel összhangban, nacionalista fordulatot vett. A korábban a nemzetiségek önrendelkezési jogáért is síkra szálló CSKP a cseh–szlovák nemzetállami törekvések

* A tanulmány a Magyar Tudományos Akadémia által támogatott és a Fórum Kisebbségkutató Intézetben megvalósuló Kötődések és értékválasztások a szlovákiai magyar társadalomban című NP2026-HT-1/2026 számú Nemzeti Program keretén belül készült.

egyik első számú szószólójává, majd kivitelezőjévé vált. Az egykor jelentős magyar szavazóbázissal és tagsággal rendelkező párt az újjászülető Csehszlovákia magyar (és német) lakosságának nem csak a kitelepítésére törekedett, hanem a tagjai között sem tűrte meg őket. Az alábbiakban a magyarok pártból történt háború utáni kirekesztésébe nyújtunk betekintést, miközben természetesen nem kerülhetjük meg a magyar lakossággal szembeni korabeli csehszlovák politika legalább részleges ismertetését sem.

Tény, hogy a németek és magyarok nélküli cseh–szlovák nemzetállam megteremtésének gondolatát nem a kommunisták, hanem Edvard Beneš és az általa vezetett londoni csehszlovák emigrációs körök fogalmazták meg. A londoni emigráció elképzeléseit azonban Beneš 1943. decemberi moszkvai útját és tárgyalásait követően átvette az ottani csehszlovák kommunista emigráció is, a német- és magyarellenes intézkedések alapdokumentumává váló 1945. április 5-i kassai kormányprogram megszövegezői pedig már egyenesen a kommunisták voltak.

Jórészt a kommunisták nevéhez fűződött a németekkel és magyarokkal szembeni háború utáni intézkedések végrehajtása is. A szlovák kommunisták közül került ki többek között az a Gustáv Husák, akinek előbb belügyi megbízottként, majd a Megbízottak Testülete elnökeként meghatározó szerepe volt a magyarellenes politika irányításában. Ugyancsak kommunista volt Vladimír Clementis külügyi államtitkár, a lakosságcsere egyik fő diplomáciai előkészítője és a lakosságcsere-egyezmény aláírója, Daniel Okáli áttelepítési kormánybiztos, a magyarországi szlovákok áttelepítését levezénylő Csehszlovák Áttelepítési Bizottság elnöke, Ján Čech, a magyar lakosság Magyarországra telepítését és csehországi deportálását is irányító Szlovák Telepítési Hivatal elnöke, valamint Július Viktory, a reszlovakizációs hirdetményt kiadó belügyi megbízott is.

A kormányprogram közzétételét követően elnöki dekrétumok és egyéb jogszabályok sokasága látott napvilágot, amelyek az ismét csehszlovák fennhatóság alá kerülő német és magyar lakosságot gyakorlatilag teljes egészében törvényen kívül helyezték. A kisebbségellenes jogalkotást Edvard Beneš elnöki dekrétumai szimbolizálják, közülük is elsősorban az 1945. augusztus 2-i 33/1945. számú alkotmánydekrétum, amely a teljes magyar és német kisebbséget megfosztotta csehszlovák állampolgárságától. További jogszabályok mondták ki többek között a magyarok (és németek) vagyonának elkobzását és szétosztását, egyesületeik feloszlatását, elbocsátásukat az állásukból, nyugdíjuk és szociális járulékuk megvonását, kizárásukat a nemzeti bizottságokból, az egyetemekről és a főiskolákról. Választójogukat megvonták, iskoláikat bezárták, betiltották magyar könyvek és újságok kiadását és behozatalát, a magyar nyelv használatát a közhivatalokban és az egyházi szertartásokon, s több helyütt betiltották és büntették a magyar nyelv nyilvános helyen való használatát is.[1]

1 A kassai kormányprogramot, a legfontosabb Beneš-dekrétumokat, valamint a többi magyar- és németellenes jogszabályt magyar fordításban közli Kövesdi 1996; Popély – Šutaj – Szarka 2007.

A német- és magyarellenes jogalkotás jelentős, ugyanakkor csupán az egyik szegmensét képezte a cseh–szlovák nemzetállam megteremtését célzó politikának. Az ország több mint 3 millió német lakosát 1946 végéig nagyrészt áttelepítették Németországba, illetve Ausztriába, a nyugati nagyhatalmak azonban a mintegy 600 ezer szlovákiai magyar egyoldalú kitelepítéséhez nem adták a hozzájárulásukat. Csehszlovákia így a magyar kisebbségtől a Magyarországra rákényszerített lakosságcsere, országon belüli széttelepítése, vagyis csehországi deportálása, valamint az ún. reszlovakizáció útján igyekezett megszabadulni. Az 1947 áprilisától 1948 decemberéig tartó lakosságcsere keretén belül közel 90 ezer szlovákiai magyart telepítettek át Magyarországra, akik helyére 70 ezer magyarországi szlovák érkezett Csehszlovákiába. A két hullámban, 1945 őszén, majd 1946–1947 telén végrehajtott csehországi deportálás során előbb 10 ezer, majd több mint 40 ezer magyart hurcoltak el közmunka ürügyén a cseh országrészekbe, az 1946 júniusában útjára indított és 1948 végéig zajló reszlovakizáció keretén belül pedig több mint 400 ezer magyart kényszerítettek nemzetisége megtagadására.[2]

A cseh–szlovák nemzetállam megteremtésének szolgálatába állították a népbíróságokat is, amelyek ítéletei aránytalanul sok magyart érintettek. A magyarokkal szembeni nagyszámú népbírósági per és ítélet – a magyarok tették ki a szlovákiai népbíróságok által elítéltek közel 60%-át –, különösen pedig a szlovákiai magyarság vezetőjének tekintett Esterházy János halálos ítélete a magyar kisebbség kollektív bűnösségét, jog- és vagyonfosztásának, valamint kitelepítésének jogosságát volt hivatott igazolni.[3]

A magyar- és németellenes politika velejárója volt a politikai pártokból történő kitiltásuk is. A magyarok párttagságát a Szlovák Nemzeti Tanács (SZNT) Elnöksége által 1945. május 18-án elfogadott irányelvek szabályozták, amelyek megtiltották a felvételüket a politikai pártokba. Kivételt elsősorban az aktív antifasiszták és a szlovák nemzeti felkelés résztvevői kaphattak, de minden egyes kérelemről az érintett párt központi titkárságának kellett döntenie. Azokat, akiket a fenti irányelvek ellenében már korábban felvettek a pártokba, ki kellett onnan zárni. (Jablonický 1965, 407. p.)

Az SZNT Elnökségi Hivatala az irányelvekről másnap a két szlovák párt, a CSKP szlovákiai részéből 1939 tavaszán önállósult Szlovákia Kommunista Pártja (SZLKP), valamint a szlovák nemzeti felkelés idején az ellenállás polgári szárnya által létrehozott Demokrata Párt (DP) központi titkárságát is értesítette. Ilyen értesítésre azonban a kommunisták esetében nem is lett volna szükség. Az SZLKP Központi Bizottságának és az SZNT kommunista tagjainak értekezlete ugyanis már több mint egy hónappal korábban, 1945. április 13-án úgy határozott, hogy beszüntetik a magyarok és németek párttagságát és felvételét a pártba, kivételt pedig csupán a párt Központi Titkársága adhat.[4]

2 Vö. Kaplan 1993; Vadkerty 2001; Popély Árpád 2022.

3 Esterházy Jánosra lásd Molnár 2010.

4 Slovenský národný archív (a továbbiakban SNA), Bratislava, f. Ústredný výbor Komunistickej strany Slovenska (a továbbiakban ÚV KSS), Pléna, k. 1819., Záznam zo schôdzke členov ÚV

Az irányelvek kézhezvételét követően hasonlóan járt el a Demokrata Párt is. A DP Központi Titkársága 1945. június 6-án körlevélben tájékoztatta a párt járási titkárságait az SZNT Elnökségének határozatáról, egyben utasította őket, hogy amennyiben ezzel ellentétben mégis vettek volna fel magyarokat a pártba, azonnal zárják ki őket, az esetleges kivételekre vonatkozó javaslatokat pedig küldjék meg a párt Központi Titkársága számára. A körlevél a zsidók pártba való felvételét is szabályozta. Az ő estükben az volt a mérvadó, hogy milyen nemzetiségűnek vallják magukat, illetve vallották magukat a múltban, s főleg, hogy milyen a családi körben használt érintkezési nyelvük. Tehát ha magyarnak vagy németnek vallották magukat, vagy a magánéletben magyarul vagy németül beszélnek, éppúgy kell velük szemben eljárni, mint a németekkel és a magyarokkal szemben. (Šutaj 1999, 104–105. p.)

A magyarok politikai pártokból történő kizárásáról hozott döntéseket végül megerősítette a szlovák kormány szerepét betöltő Megbízottak Testülete is. 1945. november 5-i ülésén úgy határozott, hogy ragaszkodik a Nemzeti Front álláspontjához, miszerint a politikai pártok ne szervezzenek be és ne toborozzanak tagokat a magyarok köréből, s a magyar nemzetiségűek párttagságáról egyedül a pártok központi titkárságai dönthetnek.[5]

A magyar kommunisták ugyanakkor 1944 őszén és 1945 első hónapjaiban, a front átvonulása utáni hetekben, hónapokban még meghatározó szerepet játszottak a helyi közigazgatás újjászervezésében. Amikor ugyanis a szovjet hadsereg birtokba vette az egyes magyarlakta területeket, a hatalmat eredendően a helyi lakosoknak, főleg a kommunistáknak adta át, akik a magyarlakta településeken értelemszerűen magyarok voltak. A magyarlakta országrészek első helyi és járási nemzeti bizottságai így általában magyar kommunisták részvételével és vezetésével jöttek létre, s majd csak a szlovák szervek megérkezése után, 1945 tavaszán váltották fel őket többségükben szlovákokból álló közigazgatási bizottságokkal, vagy szlovák komisszárokkal. Királyhelmecen 1944 novemberében ráadásul egyenesen magyar járási nemzeti tanács alakult, amely az akkor még tisztázatlan közjogi helyzetben eleinte a járás magyar megyeközpontjával, Sátoraljaújhellyel tartotta a kapcsolatot. Olyan esetek is előfordultak, főleg a nógrádi és gömöri járásokban, hogy a magyarlakta települések kommunistái a magyarországi pártszervekkel léptek kapcsolatba, s a Magyar Kommunista Párt helyi szervezeteként próbáltak tevékenykedni. (Jablonický 1965, 370–378. p.)

A magyar párttagoknak első ízben az SZLKP 1945. május 20–21-én megtartott pozsonyi, nyitrai és trencséni területi konferenciáin kellett megtapasztalniuk a szlovák kommunisták magyarellenes politikáját. A területi konferenciákon még sok magyar küldött is részt vett, akik azonban mindenütt azzal szembesültek, hogy a konferenciák

KSS a komunistických členov SNR, zdržujúcich sa v Bratislave, konanej dňa 13. apríla 1945.

5 SNA, f. Zbor povereníkov – Zasadnutia Zboru povereníkov, k. 3., Zápis zo zasadnutia Zboru povereníkov dňa 5. novembra 1945.

kivétel nélkül síkra szálltak nemcsak a magyar párttagok kizárása, hanem a magyarok vagyonának elkobzása, a magyar lakosság kitelepítése és a magyarlakta területek szlovákokkal történő betelepítése mellett.[6]

A pozsonyi területi konferencián Štefan Bašťovanský, a párt pozsonyi területi titkára a magyarok pártból történő kizárásának szükségességét azzal indokolta, hogy „a magyar területeken ellenséges erők furakodtak be a pártba, s a magyar elvtársak a párt nemzetiségi kérdésre vonatkozó mai irányvonalának megvalósításakor nem tanúsítottak kellő éberséget és következetességet”. (Purgat 1970, 165. p.) A konferencián felszólaló magyar küldöttek ellenvetéseit sorra elutasították vagy megvonták tőlük a szót, ellenben határozatba foglalták Pozsony és a Csallóköz mielőbbi elszlovákosításának igényét,[7] ami után a konferencia egyik küldötte, a nemesabonyi Molnár Ferenc a párt május 22-i dunaszerdahelyi taggyűlésén ki is jelentette, hogy a konferenciának nem kommunista, hanem fasiszta jellege volt. (Purgat 1970, 166. p.; Jablonický 1965, 399. p.)

Bizonyára az sem volt véletlen, hogy az SZLKP napilapjainak fejlécéről ezekben a napokban tűnt el a nemzetközi munkásmozgalom jelszava, a „Világ proletárjai egyesüljetek!”[8] A párt kelet-szlovákiai napilapja, a kassai *Východoslovenská pravda* fejlécéről május 16-án, központi napilapja, a pozsonyi *Pravda* fejlécéről pedig május 27-én vették le az internacionalista jelszót. A *Pravda* ehhez nem fűzött kommentárt, a kassai lap vezércikke azonban mindezt azzal indokolta, hogy a német munkásosztály gyakorlatilag kivétel nélkül támogatta a fasiszta rezsimet, részt vett más nemzetek, főleg a szlávok rabszolgasorba döntésében, s mindez lényegében a magyar munkásosztályra is érvényes. Az elavult jelszót ezért a lap szerint az „Erősítsük a Nemzeti Frontot, a szlovák nemzet és a népi demokratikus Csehszlovákia szabad és boldog életéért!” jelszó váltja fel. (Purgat 1970, 168–169. p.) A „Világ proletárjai egyesüljetek!” jelszó ezt követően csupán öt év elteltével, 1950. május 1-én került vissza a csehszlovákiai pártlapok, köztük az 1948 decembere óta megjelenő magyar nyelvű pártlap, az *Új Szó* fejlécére.

Az SZLKP magyar kisebbséggel kapcsolatos álláspontját Központi Bizottsága Elnökségének 1945. június 16-i rendkívüli ülése konkretizálta. A főbeszámolót tartó Viliam Široký leszögezte, hogy ragaszkodni kell a kassai kormányprogramhoz, amely értelmében „a Csehszlovák Köztársaságot meg kell tisztítani a németektől és magyaroktól”. Rámutatott ugyan arra, hogy „az akció megvalósítása során különböző nehézségek és akadályok merülnek fel”, mivel a kitelepítésekhez eddig csak a szovjet kormány adta a beleegyezését, a brit és az amerikai még nem, ennek ellenére hangsúlyozta, hogy „nincs rá okunk, hogy a pártnak a köztársaság németektől és magyaroktól való megtisztításának

6 *Pravda*, 1945. május 24. Program slovenských komunistov, 2. p.

7 *Pravda*, 1945. május 25. Budovateľské plány Bratislavy, Trenčína a Nitry, 2. p.

8 A CSKP 1945. május elején felújított központi napilapja, a prágai *Rudé právo* fejlécén már eleve meg sem jelent a jelszó.

kérdésében képviselt irányvonalát megváltoztassuk, ellenkezőleg, energikusabban és gyorsabban kell azt végrehajtani".[9]

Široký szerint az első szakaszban az ún. anyások, vagyis a Magyarország trianoni területéről áttelepült magyarok, a nyilasok, valamint a magyar pártok és szervezetek funkcionáriusainak kitelepítésére kerülne sor, ami mintegy 300–350 ezer magyart érintene. Az ezután is Szlovákiában maradó közel 400 ezer magyar közül további 250 ezret a lakosságcsere keretében telepítenének ki a magyarországi szlovákokért cserébe. Az ülésen elfogadott határozat végül az anyások, a nyilasok és a tisztségviselők kitelepítése mellett kimondta a városok „magyartalanításának" és a városi magyarság országon belüli szétttelepítésének szükségességét is. „Síkra szállunk azért – fogalmazott a határozat –, hogy a visszatért városokat, mint Kassát, Lévát, Losoncot, Rimaszombatot, Rozsnyót, Komáromot, Érsekújvárt és Szlovákia fővárosát, Pozsonyt is minél előbb magyartalanítsák, méghozzá a magyar lakosság más térségekbe való áttelepítésével, illetve koncentrálásával."[10]

A szlovák kommunisták magyar kisebbséggel és a magyar párttagokkal szembeni politikájában még a területi konferenciáknál is meghatározóbb mérföldkőnek tekinthető az SZLKP 1945. augusztus 11–12-i zsolnai országos konferenciája. A konferencia 613 küldötte között még magyar nemzetiségűek is akadtak, mint például Major István, a párt egykori KB-tagja és nemzetgyűlési képviselője, Fábry József, a párt rozsnyói járási titkára, Pálenyik Ferenc, az érsekújvári alapszervezet elnöke, Vajda István párkányi járási titkár, vagy Balogh-Dénes Árpád, a Szakszervezeti Szövetségek Központjának titkára, de érkeztek magyar küldöttek csaknem valamennyi magyarlakta járásból.[11]

A Zsolnán megjelenő magyar küldöttek, mint ahogy általában a párt magyar tagsága, a magyarellenes politika mérséklését és a magyar lakossággal szembeni differenciált bánásmódot várta volna a konferenciától. A párt érsekújvári alapszervezete augusztus 10-i kérvényében például még egy magyar nyelvű pártlap kiadásának és terjesztésének engedélyezését is kérte a konferenciától. Az ekkor még mindig magyar vezetésű lévai járási pártszervezet, ugyancsak augusztus 10-i beadványában, a demokratikus és antifasiszta magyar munkások „sorskérdésének" a megtárgyalását kérte, egyben reményét fejezte ki, hogy a konferencia a kérdést Marx, Lenin és Sztálin tanításának szellemében oldja meg úgy, hogy örökre biztosítja a magyarok békés együttélését a szlovák néppel.[12] Hasonló szellemben szólalt fel a zselizi járási pártszervezet titkára is, aki annak a meg-

9 SNA, f. ÚV KSS, Predsedníctvo, k. 789., Záznam o zasadnutí rozšíreného Predsedníctva KSS, konanom dňa 16.6.1945.

10 Uo.; *Pravda* 1945. június 23. Stanovisko KSS k otázke Nemcov a Maďarov, 3. p.

11 SNA, f. ÚV KSS, Zjazdy, konferencie, k. 96., Zoznam delegátov na pracovnú konferenciu KSS v Žiline dňa 11. a 12. augusta 1945.

12 SNA, f. ÚV KSS, Zjazdy, konferencie, k. 96., Správy a referáty predložené na pracovnej konferencii.

válaszolását kérte a konferenciától, hogy mi lesz a magyar nemzetiségű párttagokkal, s vajon ugyanabban a sorsban kell-e osztozniuk, mint az anyásoknak és a nyilasoknak.[13] Az országos konferencia azonban a magyar párttagok felvetéseit teljes egészében figyelmen kívül hagyta. Elvetette a magyar nyelvű pártlap kiadásának a lehetőségét is, ellenben síkra szállt a szláv nemzetállam létrehozása mellett, s megerősítette a pártvezetésnek a magyar lakosság kitelepítésére, vagyis Magyarországra történő áttelepítésére vonatkozó álláspontját.[14]

A zsolnai konferencia feladatai közé tartozott a párt új vezetőségének a megválasztása, valamint az Ideiglenes Nemzetgyűlésbe delegálandó kommunista képviselők névsorának az összeállítása is. A CSKP Központi Bizottságának a párt 1938. őszi feloszlatásakor két magyar nemzetiségű tagja volt, Major István és Steiner Gábor, a pártnak pedig ugyancsak két magyar nemzetiségű törvényhozója, a szenátor Steiner Gábor és a képviselő Kosik István. Steiner 1942-ben a buchenwaldi, Kosik pedig 1943-ban az oranienburgi koncentrációs táborban életét veszítette, így ők már nyilván nem jöttek számításba. Major ugyanakkor, aki 1938 őszén a Szovjetunióba emigrált, ahol előbb a Kommunista Internacionálé apparátusában dolgozott, majd a moszkvai rádió szlovák adásának szerkesztője lett, 1945 júniusában visszatért Csehszlovákiába, s eredetileg a párt Központi Bizottságának jelöltjei és a parlamentbe delegálandó képviselők között is szerepelt, végül azonban magyar nemzetisége miatt egyik testületben sem kaphatott helyet.[15]

Az érsekújvári magyar kommunisták a párt zsolnai országos konferenciája után sem törődtek bele kéréseik elutasításába és a magyar párttagok háttérbe szorításába. Aláírási íveket köröztettek azzal a kérelemmel, hogy Major István kapjon helyet a párt vezetésében, továbbra is síkra szálltak egy magyar nyelvű pártlap kiadásáért, s Negyeden a pártvezetés tudta nélkül egy nagygyűlést is szerveztek, amelyen hatezer ember vett részt. Karol Bacílek, az SZLKP KB egyik titkára ezért Pálenyik Ferencet a pozsonyi pártközpontba is berendelte, Karol Bašťovanský központi titkárhoz intézett október 17-i levelében pedig kilátásba helyezte, hogy Pálenyik, amennyiben nem hagy fel „frakciós tevékenységével”, ki lesz zárva a kommunista pártból.[16] Az érsekújvári pártszervezet vezetőjének kizárása, vagy legalábbis félreállítása nyilván megtörtént, mivel Pálenyiket hamarosan a pártból kirekesztett magyar kommunisták szervezkedésében találjuk. A jogfosztás ellen tiltakozó tevékenységéért a későbbiekben előbb a nyitrai, majd a

13 SNA, f. ÚV KSS, Zjazdy, konferencie, k. 96., Návrh rezolúcie k referátu V. Širokého – pripomienky delegátov. Közli Vartíková 1971, 215–216. p.

14 *Pravda,* 1945. augusztus 15. Za znovuvýstavbu Slovenska – upevnením a rozšírením národnej jednoty, 1. p.

15 SNA, f. ÚV KSS, Zjazdy, konferencie, k. 96., Návrh kandid. komisie k voľbe členov Ústredného výboru KSS. Návrh členov do národného zhromaždenia. Vö. Vartíková 1971, 215. p.

16 SNA, f. ÚV KSS, Generálny tajomník (a továbbiakban GT), k. 2195., 519/4.

pozsonyi börtönt is megjárta, végül pedig 1947-ben rákényszerítették, hogy távozzon Magyarországra.[17]

A pártból kizárt, illetve félreállított magyar párttagok már 1945 nyarától kezdődően keresték a szervezett fellépés lehetőségét. Általunk ismert első dokumentumuk az az 1945. július 20-án kelt emlékirat volt, amelyben az „antifasiszta és nem fasiszta" magyar lakossággal szemben elkövetett „hibákra és túlkapásokra" igyekeztek felhívni a szlovák pártvezetés figyelmét. Az SZLKP KB-hoz intézett, s Kugler János, Balogh-Dénes Árpád, Posvancz Ferenc és Rabay Ferenc által aláírt beadványuk elsősorban azt sérelmezte, hogy a magyarokkal szembeni intézkedések éppúgy sújtják a dolgozókat, mint a nyilasokat és más fasisztákat. Ezen túlmenően pedig, abban a reményben, hogy a magyar kommunisták továbbra is a kommunista pártban tevékenykedhetnek, azzal a kéréssel fordultak a pártvezetéshez, hogy a magyar lakosság körében végzendő pártmunkába vonja be a magyar kommunistákat, akik a viszonyok ismeretében jelentős mértékben hozzájárulhatnának a sikeres pártmunkához és „a magyar kérdés megoldásához".[18]

Szervezkedésük idővel egyre szervezettebb formát öltött. A későbbiekben különböző névváltozatok alatt – például Csehszlovákiai Magyar Antifasiszták Intéző Bizottsága, Szlovákiai Magyar Antifasiszták Szövetsége – fellépő szervezetük számos emlékiratban tiltakozott nemcsak a kommunista pártból történő kirekesztésük, hanem a magyar kisebbséget ért számos további sérelem, a jogfosztó intézkedések, a csehországi deportálás, vagy akár a lakosságcsere ellen. Memorandumaikat elsősorban a pozsonyi és a prágai pártvezetéshez, részben a magyarországi politikusokhoz intézték, de tudunk a szovjet, illetve a jugoszláv állami és pártvezetőkhöz eljuttatott emlékiratukról is.

Első jelentősebb tanácskozásukat 1946. március 30-án tartották Érsekújvárott, amely után 12 pontban foglalták össze a kommunista párt magyar tagjait és a magyar kisebbséget ért sérelmeket. A „Szlovákiában levő magyar antifasiszták bizottsága" nevében megfogalmazott emlékiratuk mindenekelőtt a magyar nemzetiségű új párttagok felvételének betiltása és a pártfunkciót betöltő magyarok félreállítása ellen tiltakozott, név szerint is megemlítve Vajda István párkányi járási titkár, Fábry József rozsnyói járási titkár, Pálfi Antal komáromi szakszervezeti járási titkár és Kugler János, a Földmunkások Szövetsége központi titkára helyettesének felmentését. A magyar kommunistákat ért sérelmek között megemlítették a magyar nyelvhasználat lehetetlenné tételét a pártban és a szakszervezetekben, ott is, ahol a tagság jelentős része magyar nyelvű, a szólás- és gyülekezési szabadság betiltását a magyarlakta falvakban és városokban, a magyar

17 *Új Szó*, 1968. április 26. A rezolúció, 9. p.

18 MNL OL, f. XIX-J-1-j, Külügyminisztérium TÜK-iratai (a továbbiakban KÜM-TÜK), Csehszlovákia, 49. d., 9/pol/res.-1948. A csehszlovákiai magyar nemzetiségű kommunisták Gottwald Klementhez és Siroky Vilmoshoz intézett emlékirata.

sajtó és irodalom hiányát, végül pedig kizárásukat a háborús bűnösök fölött ítélkező népbíróságokból. (Tóth 1995, 125–128. p.)

Egyik következő, Klement Gottwaldhoz, a CSKP, illetve Viliam Širokýhoz, az SZLKP elnökéhez intézett 1946. július 8-i emlékiratukban elsősorban a Magyarországra rákényszerített lakosságcserével szemben sorakoztattak fel érveket, egyebek között azt is, hogy az ellenkezik a munkásmozgalom és a Szovjetunió érdekeivel. A mások mellett Fábry József, Balogh-Dénes Árpád, Kugler János, Pálenyik Ferenc és Posvancz Ferenc által aláírt emlékirat ugyanakkor ismét megfogalmazta azt az igényt is, hogy tegyék lehetővé a magyar földműveseknek és munkásoknak a kommunista mozgalmon belüli szervezkedését, emlékiratukra azonban, éppúgy, mint a korábbiakra, még csak válasz sem érkezett.[19]

Miután beadványaik sorra eredménytelenek maradtak, s a magyar lakosság helyzetében sem következett be semmiféle pozitív változás, a Csehszlovákiai Magyar Antifasiszták Intéző Bizottsága nevében 1946. december 31-én a jugoszláv kormányhoz fordultak azzal a kéréssel, hogy járjon közben „a csehszlovákiai magyar dolgozó nép” érdekében. Petíciójukban a magyar kisebbség helyzetének rendezését igyekeztek összhangba hozni a népi demokráciák érdekeivel. Ennek során rámutattak arra is, hogy a jogfosztó politikát az SZLKP kezdeményezte, míg a „reakciós” Demokrata Párt nem exponálja magát ezen a téren, ez a politika pedig ahelyett, hogy megnyerné magának, „a reakció” karjaiba kergeti a magyarságot. De a reakció malmára hajtja a vizet Magyarországon is, mivel a magyar népben a revans és a bosszúállás gondolatát ébreszti fel, ami pedig sem Csehszlovákiának, sem a Duna-völgyi államoknak, sem pedig a Szovjetuniónak nem érdeke.[20] Beadványaik, amint az a fentiekből is kiderül, nem nélkülözték az osztályharcos szélsőbaloldali retorikát és ideológiai hátteret, mindezzel együtt azonban a jogfosztással szembeni kiállás fontos dokumentumainak tekintendők.

A magyar kommunisták érdekvédelmi tevékenysége vezéregyéniségük, Fábry József vélhetően 1947 nyári Magyarországra településével alábbhagyott, s a későbbiekben már egyre ritkábban hallattak magukról. Fábry József a szlovák nemzeti felkelés résztvevője, a Petőfi partizánosztag parancsnoka volt, 1946-ban azonban előbb leváltották rozsnyói járási titkári tisztségéből, majd a reszlovakizáció elleni fellépése miatt le is tartóztatták, s csak a magyar rádió tiltakozása után engedték szabadon, de kitiltották Rozsnyó területéről. Így hamarosan szakított a szlovák kommunistákkal és inkább a Magyarországra való távozást választotta. (Tóth 1995, 22., 137., 292. p.)

19 MNL OL, f. XIX-J-1-j, KÜM-TÜK, Csehszlovákia, 49. d., 9/pol/res-1948. A csehszlovákiai magyar nemzetiségű kommunisták emlékirata.

20 MNL OL, f. XIX-J-1-j, KÜM-TÜK, Csehszlovákia, 49. d., 10/pol/res-1948. A csehszlovákiai magyar nemzetiségű antifasiszták petíciója

A magyar párttagok félreállítása, amint azt Pálenyik és mások esete is jól példázza, a zsolnai pártkonferencia után erősödött fel. Egy 1945. szeptember 30-i állapotot tükröző kimutatás szerint a kommunista pártnak még 2155 magyar nemzetiségű tagja volt.[21] Mivel azonban a kimutatásból több magyarlakta járás adatai hiányoznak, a 2155-ös adatot csupán a magyar párttagok minimális számának tekinthetjük, s valójában még ennél is jóval több magyar nemzetiségű párttaggal számolhatunk. A tény, hogy egy év múltán, 1946 októberében már mindössze 514 magyar nemzetiségű párttagot tartottak nyilván, (Barnovský 2025, 1289. p.) arra enged következtetni, hogy a magyar párttagok kizárása nagyrészt ez alatt az egy év alatt, vagyis 1945 októbere és 1946 októbere között mehetett végbe.[22]

A folyamat felgyorsulásához minden bizonnyal hozzájárult a területi és járási párttitkárok 1945. december 28-i pozsonyi értekezlete is, amelynek résztvevőit Viliam Široký, az SZLKP zsolnai konferencián megválasztott új elnöke tájékoztatta a párt németekkel és magyarokkal szembeni politikájáról. Amint azt Široký kifejtette, a cél nem a német és magyar kommunisták megnyerése, hanem az, hogy külföldre küldjék őket. A németek és magyarok párttagságával kapcsolatban alapelvként fogalmazta meg, hogy ki kell zárni német és magyar nemzetiségű új tagok felvételét, a pártban lévő németek és magyarok párttagságát fel kell függeszteni, a magyar kommunistákat pedig fel kell szólítani, hogy „távozzanak Magyarországra".[23]

A két szlovák párt, az SZLKP és a DP mindeközben éberen őrködött afelett, nehogy a másik párt, kijátszva a magyarok párttagságára vonatkozó tilalmat, a beszervezésükkel próbálkozzon. A két párt sajtójában sorra jelentek meg a másik felet a magyarok beszervezésére irányuló törekvéssel gyanúsító írások. A kommunista *Pravda* például 1945. december 1-én a DP dunaszerdahelyi járási közgyűlése kapcsán vádolta meg a demokratákat a magyarok közötti szervezkedéssel, a lap 1946. június 9-i írása pedig azt állította, hogy a DP a májusi nemzetgyűlési választások előtti kampányban választójogot és állampolgárságot ígért a magyaroknak.[24] A DP *Čas* című napilapja ezzel szemben 1946. június 6-án azt rótta fel a kommunistáknak, hogy a párt dél-szlovákiai titkárságain

21 SNA, f. ÚV KSS, Zjazdy, konferencie, k. 30., Celkový prehľad o zložení strany ku dňu 30. IX. 1945.

22 Több szlovák szerző is azt állítja, hogy a pártnak 1945 után 3803 magyarul beszélő tagja volt, ami nyilvánvaló tévedés, ugyanis a 3803-as adat a magyar nemzetiségű párttagok 1951. november 20-i számára vonatkozik. (Vö. Šutaj 1993, 51. p.; Pešek 2012, 18. p.; Barnovský 2025, 1289. p.; SNA, f. ÚV KSS, GT, k. 2120., č. 31, Správa o prijímaní maďarsky hovoriacich občanov do strany)

23 SNA, f. ÚV KSS, Pléna, k. 1960., Zápisnica z porady oblastných a okresných tajomníkov a ich zástupcov, konanej dňa 28. XII. 1945 v Bratislave.

24 *Pravda*, 1945. december 1. Maďari v Demokratickej strane, 2. p.; *Pravda*, 1946. június 9. DS sa opiera o dôveru gardistov, Nemcov a Maďarov, 3. p.

még mindig magyarul beszélnek, s a párt, antifasiszta tevékenységükre hivatkozva, százszámra veszi fel tagjai közé a magyarokat.[25]

„Megtalálta” a *Čas* Major Istvánt is, aki magyar származása miatt párttisztséget ugyan nem kapott, s parlamenti képviselő sem lehetett, azonban a Pravda Nyomdavállalat vezérigazgatójaként továbbra is a szlovákiai kommunisták meghatározó személyisége maradt. A lap 1946. szeptember 5-i számának egyik írása azt nehezményezte, hogy az egykori politikai foglyok *Hlas oslobodených* című hetilapjában a magát korábban mindig magyarnak valló Major emlékezett meg a szlovák nemzeti felkelés kitörésének második évfordulójáról. A DP napilapja azt tartotta volna helyénvalóbbnak, ha Major Magyarországra távozna, és ott venne részt a „demokratikus Magyarország” építésében.[26]

Azzal párhuzamosan, hogy a reszlovakizált magyarok számára 1947 tavaszán esedékessé vált a szlovák nemzetiségüket igazoló végzések átadása, mindkét párt megtette a lépéseket az ő beszervezésükre is. A DP párkányi járási titkársága a párt helyi szervezeteihez intézett 1947. május 20-i körlevelében még egy magyar nyelvű pártlap kiadását is kilátásba helyezte a számukra, amelyet a párt összes reszlovakizált tagja megkapna. A magyar lap kiadására vonatkozó kezdeményezés azonban hatalmas felháborodást váltott ki, s tiltakozott ellene a reszlovakizációt irányító Reszlovakizációs Bizottság is. Az ügy a legmagasabb fórumokig is eljutott, így a DP Központi Titkársága 1947. augusztus 27-én már arról értesítette az SZNT Elnökségi Hivatalát, hogy a körlevélben foglaltak nem egyeznek a párt álláspontjával, a járási titkárt pedig a pártból való kizárással büntették.[27]

Az SZLKP vezetése a reszlovakizáltak párttagságának kérdésével első ízben Központi Bizottsága 1947. május 12–13-i ülésén foglalkozott. Az ülésen Július Viktory és Gustáv Husák is arra hívta fel a figyelmet, hogy a reszlovakizáltak állampolgárságot és szavazati jogot fognak kapni, ezért a pártnak lépéseket kellene tennie a megnyerésük érdekében.[28] A KB Titkárságának június 3-i határozata ezt követően ki is mondta, hogy meg kell szervezni a politikai munkát a reszlovakizáltak pártba történő beszervezésére.[29] Foglalkoztak a kérdéssel az SZLKP KB Elnökségének 1948. január 14-i ülésén is, amelyen több döntést is hoztak a reszlovakizáltak nemzeti átneveléséről, Major Istvánt pedig megbízták, hogy gondoskodjon a megnyerésükről a párt politikája számára.[30] A pártvezetés válasz-

25 *Čas*, 1946. június 6. Kto chce v Bratislave zachraňovať Nemcov a Maďarov?

26 *Čas*, 1946. szeptember 5. Nepochopené poslanie, 3. p.

27 SNA, f. Slovenská liga, k. 6., 5/dôv.-1947; vö. Vadkerty 2001, 672–674. p.

28 SNA, f. ÚV KSS, Pléna, k. 1820., Zasadnutie Ústredného výboru KSS, konané dňa 12. a 13. mája 1947.

29 SNA, f. ÚV KSS, Sekretariát, k. 1., Záznam zo schôdzky Sekretariátu, konanej dňa 3. júna 1947 v Bratislave.

30 SNA, f. ÚV KSS, Predsedníctvo, k. 789., Zápis zo zasadnutia Predsedníctva ÚV KSS zo dňa 14. januára 1948.

tása nyilván nem véletlenül esett Majorra, aki miután azt tapasztalta, hogy a párt zsolnai országos konferenciáján magyar nemzetisége miatt nem kapott helyet a KB-ban, s nem delegálták az Ideiglenes Nemzetgyűlésbe sem, a reszlovakizáció meghirdetése után – további politikai pályafutása érdekében – maga is reszlovakizált.

A kommunisták aktivitása a DP-t is lépésre késztette. A párt Központi Titkársága a területi és járási titkárságokhoz intézett 1947. október 4-i körlevelében hívta fel a figyelmüket a reszlovakizáltak állítólagos tömeges felvételére a kommunista pártba, egyben lehetővé tette, hogy a „feddhetetlen" reszlovakizáltak jelentkezési kérelmét a DP járási titkárságai is elfogadják, azzal, hogy az érintettek pártba történő felvételéről a későbbiekben születik majd döntés. (Šutaj 1999, 433. p.) A párt sajtója mindeközben azt kommunikálta, hogy a kommunisták a reszlovakizációt a saját céljaikra igyekeznek kihasználni, s a reszlovakizációs végzések átadásának feltételéül az érintettek kommunista pártba történő belépését szabják.[31]

Arról, hogy a két párt milyen eredményeket ért el a reszlovakizáltak beszervezése terén, nincsenek információink. Vetekedésük azonban az 1948. februári kommunista hatalomátvételt és a DP felbomlasztását követően hamarosan tárgytalanná is vált, s ettől fogva a reszlovakizáltak, csakúgy, mint idővel a nem reszlovakizált magyarok is egyedül a kommunista pártba nyerhettek felvételt.

A magyar kommunisták a pártból történő kizárásukra és a párt magyarellenes politikájára nyilván eltérő módon reagáltak. Egyesek, akiket magyar nemzetiségük miatt kizártak a pártból vagy nem tudtak azonosulni a párt magyar kisebbséggel szembeni politikájával, létrehozták a már említett Csehszlovákiai Magyar Antifasiszták Intéző Bizottságát, s a pártvezetéshez intézett beadványok sokaságában tiltakoztak a magyar kommunistákkal és általában a magyar kisebbséggel szembeni bánásmód ellen. Számosan áttelepültek Magyarországra. Az érsekújvári Pálenyik Ferenc és a rozsnyói Fábry József esetét már említettük, de az ismert magyar kommunisták közül így tett például Keleti Ferenc is, aki a szlovák nemzeti felkelés idején a Nógrádi-partizáncsoport egyik politikai vezetője, 1945-ben pedig még a párt losonci járási titkára volt. Pálenyik Ferenc tudomása szerint csak az 1947-es év folyamán 280 szlovákiai magyar kommunista távozott Magyarországra. (Roják 1969, 181. p.) Magyarországon többen bekapcsolódtak az MKP, illetve a Magyar Dolgozók Pártja (MDP) munkájába. Pálenyik ugyan az 1960-as évek elején visszatért Csehszlovákiába, de Fábry József az MDP alkalmazottja, illetve a Magyar Néphadsereg alezredese, végül a Hadtörténeti Intézet munkatársa lett, Keleti Ferenc pedig az MKP Békés megyei első titkára, 1949-től 1967-ig országgyűlési képviselő, 1956 és 1959 között pedig Magyarország bukaresti nagykövete volt.[32]

31 *Čas*, 1948. január 8. Súvisí reslovakizácia s členovskou prihláškou do KSS, 3. p.; *Čas*, 1948. február 21. Na love reslovakizantov, 3. p.

32 Keleti Ferenc fia, az 1946-ban még Losoncon született Keleti György 1994–1998 közötti magyar honvédelmi miniszter volt.

Akadtak természetesen olyanok is, akik személyes ambícióik és politikai pályafutásuk folytatása érdekében reszlovakizáltak. A legismertebb közülük a már többször említett Major István volt, akit 1949-ben – hivatalosan immár szlovákként – ismét beválasztottak a CSKP KB-ba, 1950-ben helyet kapott az SZLKP KB-ban, 1951-től 1957-es nyugdíjba vonulásáig pedig Csehszlovákia budapesti nagykövete lehetett.[33] Azok, akik magyarként nemcsak a párttagságukat tudták megőrizni, hanem, legalábbis regionális szinten, vezető pozíciót is betölthettek, rendkívül kevesen voltak. Közülük elsősorban Fábry István, Fábry József öccse, egykori spanyolországi interbrigadista érdemel említést, akinek az ellenállásban való részvételéért nemcsak csehszlovák állampolgárságát ismerték el, de 1945–1947 között a párt tornaljai járási titkári tisztségét is betöltötte. Az 1948. februári kommunista hatalomátvétel napjaiban, már a kassai városi pártszervezet alelnökeként, ő szervezte meg Kassán a népi milíciát.[34]

Az előzőekben említettekétől eltérően alakult a kassai születésű Moskovics Kálmán pályája. A magyar zsidó származású Moskovics a két világháború között még magyar kommunista napilapok, előbb a kassai *Munkás*, majd – Kálmán Miklós álnéven – az ostravai *Magyar Nap* szerkesztője, illetve főszerkesztője volt. 1938 októberétől 1939 márciusáig a betiltott kommunista párt szlovákiai vezetőségének politikai titkára, majd Londonba emigrált, ahol tagja lett a CSKP angliai vezetőségének. Miután a háborút követően visszatért Csehszlovákiába, az MKP vezetése 1945. november 17-én levéllel fordult Viliam Širokýhoz, az SZLKP elnökéhez, amelyben azt kérte, hogy Moskovicsot adják át az MKP-nak, mivelhogy „jelentős erősítést jelentene a párt számára”,[35] ő azonban Csehszlovákiában maradt. Előbb, immár Koloman Moško néven, a párt prágai apparátusában dolgozott, majd 1946 áprilisában Pozsonyba küldték, ahol az SZLKP egyik titkáraként – 1952-es félreállításáig és letartóztatásáig – a párt legbefolyásosabb vezetői közé tartozott. 1948-ban a párt szervező titkáraként jelentős szerepe volt a magyar kisebbség helyzetének rendezését célzó intézkedések előkészítésében. (Pešek 2003, 239–241. p.; Popély 2008) Arról nincs tudomásunk, hogy ő is reszlovakizált volna, mindenesetre Majorhoz hasonlóan immár következetesen őt is szlovák nemzetiségűként tartották számon.

Arra is akadt példa, igaz, nem ez volt a jellemző, hogy valaki ezekben az években térjen vissza Magyarországról Csehszlovákiába. A diószegi születésű festőművészről, Lőrincz Gyuláról van szó, aki a háborús éveket Budapesten töltötte, a háború után pedig egy ideig az MKP Központi Választmányának apparátusában is dolgozott. 1946 áprilisában azonban, valószínűleg a Viliam Širokýhoz, a szlovák kommunisták vezetőjéhez fűződő személyes kapcsolatai révén, saját állítása szerint egyenesen Široký kérésére,

33 Major Istvánra lásd Kiss 1980.

34 *Új Szó*, 1973. február 21. Hozzájárultunk a győzelemhez, 11. p.

35 Národní archiv České republiky, Praha, f. 100/1, Generální sekretariát, sv. 61., a. j. 497.

visszatért Pozsonyba, ahol a Pravda Kiadóvállalat propagandarészlegénél kapott állást. Az 1946. májusi parlamenti választások előtt már ő tervezte a kommunista párt választási plakátjait és más propagandaanyagait. Párttisztséget ugyanakkor magyarként nem viselhetett, s korábbi párttagságának folyamatosságát is csak 1948 novemberében ismerték el.[36] A későbbiekben azonban helyet kapott mind az SZLKP, mind a CSKP Központi Bizottságában, parlamenti képviselővé is megtették, ő lett az *Új Szó* első főszerkesztője és a magyar kultúregyesület, a Csemadok alapító elnöke, számos közéleti és párttisztségéből adódóan pedig hosszú évtizedekre a magyar kisebbség első számú reprezentánsa. (L. Gály 1990; Pešek 2003, 212–215. p.; Popély – Simon 2024, 149–150. p.)

Az 1948. februári kommunista hatalomátvétel a magyar lakosságot még jogfosztott állapotban, a magyar kommunisták túlnyomó többségét pedig a kommunista párton kívül találta. A magyar kisebbség jogállásában jó ideig továbbra sem történt változás, mígnem a Szovjetunió megváltozott nagyhatalmi érdekei a csehszlovák kommunistákat mégis korábbi politikájuk feladására késztették. Ennek eredményeként a magyar lakosság 1948–1949 fordulóján visszakapta csehszlovák állampolgárságát, leállították a vagyonelkobzást, a lakosságcserét és a reszlovakizációt, újraindulhatott a magyar nyelvű oktatás, létrejöhetett egy magyar kultúregyesület, a Csemadok, egy magyar nyelvű pártlap, az *Új Szó*, s hazatérhettek a Csehországba deportált magyarok is.[37] Az SZLKP KB Politikai Titkársága mindezzel párhuzamosan 1948. november 12-én jóváhagyta a magyarok pártba történő felvételét szabályozó irányelveket is, amivel három és fél év után ismét lehetővé vált a felvételük a kommunista pártba.[38]

Források és irodalom

Levéltári források

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest
fond: XIX-J-1-j Külügyminisztérium TÜK-iratai, Csehszlovákia

Národní archiv České republiky, Praha
fond: 100/1 Generální sekretariát

Slovenský národný archív, Bratislava
fond: Slovenská liga
fond: Ústredný výbor Komunistickej strany Slovenska, Generálny tajomník
fond: Ústredný výbor Komunistickej strany Slovenska, Pléna

36 SNA, f. ÚV KSS, Sekretariát, k. 1., Zápis zo schôdzky politického sekretariátu ÚV KSS dňa 12. novembra 1948.

37 A magyar kisebbség helyzetében bekövetkezett változásra részletesebben lásd Kaplan 1993, 143–162. p.; Popély 2016.

38 SNA, f. ÚV KSS, Sekretariát, k. 1., Zápis zo schôdzky politického sekretariátu ÚV KSS dňa 12. novembra 1948.

fond: Ústredný výbor Komunistickej strany Slovenska, Predsedníctvo
fond: Ústredný výbor Komunistickej strany Slovenska, Sekretariát
fond: Ústredný výbor Komunistickej strany Slovenska, Zjazdy, konferencie
fond: Zbor povereníkov – Zasadnutia Zboru povereníkov

Korabeli sajtó

Čas 1946, 1948
Pravda 1945, 1946
Új Szó 1968, 1973

Szakirodalom

Angyal Béla 2001. A csehszlovákiai magyarság választói magatartása a két világháború között. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 3. évf., 1. sz., 3–48. p.

Barnovský, Michal 2025. Komunistická strana Slovenska. In Malíř, Jiří – Marek, Pavel a kol.: *Politické strany a stranické systémy. Encyklopedický přehled jejich historie v českých zemích a v Československu 1848–2024. Sv. 2: období 1938–2024*. Praha, Kauli Publishing, 1285–1293. p.

Jablonický, Jozef 1965. *Slovensko na prelome*. Bratislava, Vydavateľstvo politickej literatúry.

Kaplan, Karel 1993. *Csehszlovákia igazi arca 1945–1948*. Pozsony, Kalligram.

Kiss József 1980. *Major István*. Bratislava, Pravda Könyvkiadó.

Kövesdi Károly (válog. és szerk.) 1996. *Edvard Beneš elnöki dekrétumai avagy a magyarok és a németek jogfosztása*. Pozsony, Pannónia Könyvkiadó.

L. Gály Olga 1990. *Ördöglakat. Lőrincz Gyula ifjúsága*. Pozsony, Madách Könyv- és Lapkiadó.

Molnár Imre 2010. *Esterházy János élete és mártírhalála*. Budapest, Méry Ratio.

Pešek, Jan 2012. *Komunistická strana Slovenska. Dejiny politického subjektu I*. Bratislava, Veda.

Pešek, Jan a kol. 2003. *Aktéri jednej éry na Slovensku 1948 – 1989. Personifikácia politického vývoja*. Prešov, Vydavateľstvo Michala Vaška.

Popély Árpád 2016. A magyar lakosság felemás integrációja Csehszlovákiában (1948–1950). *Pro Minoritate*, Nyár, 94–107. p.

Popély Árpád 2022. A magyar kisebbség a második világháború utáni Csehszlovákiában, 1945–1948. *Rendszerváltó Szemle*, 7. évf., 3–4. sz., 26–38. p.

Popély Árpád (szerk.) 2008. *Iratok a csehszlovákiai magyarság 1948–1956 közötti történetéhez I. Válogatás a csehszlovák állami és pártszervek magyar kisebbséggel kapcsolatos dokumentumaiból. Spisy k dejinám Maďarov v Československu v rokoch 1948 – 1956 I. Výber z dokumentov československých štátnych a straníckych orgánov o maďarskej menšine*. Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet /Fontes Historiae Hungarorum, 4./.

Popély Árpád – Simon Attila 2024. *Magyar parlamenti képviselet Csehszlovákiában. Magyar nemzetiségű képviselők a prágai és a pozsonyi parlamentekben 1918–1992*. Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet.

Popély, Árpád – Šutaj, Štefan – Szarka, László (red.) 2007. *Beneš-dekrétumok és a magyar kérdés 1945–1948. Történeti háttér, dokumentumok és jogszabályok*. Máriabesnyő – Gödöllő, Attraktor.

Purgat, Juraj 1970. VIII. kapitola Košického vládneho programu a problémy s jej realizáciou v lete roku 1945. In *Prvé kroky po oslobodení* /Zborník ústavu dejín KSS, roč. 10, č. 1/, Bratislava, Epocha, 145–188. p.

Roják Dezső 1969. Dél-Szlovákia kommunistáinak antifasiszta harca a visszaemlékezések tükrében. In Dusek Imre (összeáll.): *Magyarok Csehszlovákiában. Tanulmányok és visszaemlékezések*. Bratislava, EPOCHA Könyvkiadó, 153–200. p.

Šutaj, Štefan 1993. *Maďarská menšina na Slovensku v rokoch 1945 – 1948*. Bratislava, Veda.

Šutaj, Štefan 1999. *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch (1944 – 1948)*. Košice, Slovenská akadémia vied – Spoločenskovedný ústav SAV.

Tóth László (összeáll.) 1995. *„Hívebb emlékezésül…" Csehszlovákiai magyar emlékiratok és egyéb dokumentumok a jogfosztottság éveiből 1945–1948*. Pozsony, Kalligram.

Vadkerty Katalin 2001. *A kitelepítéstől a reszlovakizációig. Trilógia a csehszlovákiai magyarság 1945–1948 közötti történetéről*. Pozsony, Kalligram.

Vartíková, Marta (zost.) 1971. *Komunistická strana Slovenska. Dokumenty z konferencií a plén 1944 – 1948*. Bratislava, Pravda.

Árpád Popély

"Let Them Leave for Hungary": The Communist Party of Slovakia and Hungarian Party Members, 1945–1948

During the Second World War, the previously internationalist policies of the Communist Party of Czechoslovakia and the Communist Party of Slovakia—increasingly aligned with Moscow's interests—took a nationalist turn. Czechoslovak communists, who had previously advocated, among other things, the right of national minorities to self-determination, became leading proponents and, subsequently, implementers of Czech and Slovak nation-state aspirations. The party, which had once enjoyed a substantial Hungarian electoral base and a significant Hungarian membership, not only supported the expulsion of the Hungarian (and German) population from the re-established Czechoslovakia, but also sought to exclude Hungarians from its own ranks. This study examines the post-war exclusion of Hungarians from the Communist Party, while also providing a necessarily selective overview of Czechoslovak policy toward the Hungarian population between 1945 and 1948. Hungarian communists responded in different ways both to their exclusion from the party and to its anti-Hungarian policies. Some of those who were expelled from the party on account of their Hungarian nationality, or who could not accept its policy toward the Hungarian minority, established the Executive Committee of Hungarian Anti-Fascists in Czechoslovakia. Through numerous petitions submitted to the party leadership, they protested against the treatment of Hungarian communists and, more broadly, of the Hungarian minority. Many resettled in Hungary, while others, motivated by personal ambitions and a desire to continue their political careers, opted for re-Slovakization.